

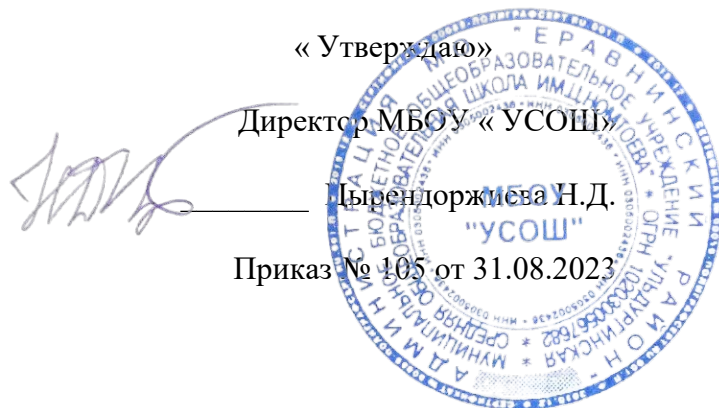
Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
« Ульдургинская средняя общеобразовательная школа им.Ц. Номтоева»

« Утверждаю»

Директор МБОУ «УСОШ»

Цырендоржиева Н.Д.

Приказ № 105 от 31.08.2023

Рабочая программа
По бурятской литературе
4 класс

Количество часов в неделю: 2 часа

Объём программы: 68 часов

Срок реализации: 1 год

Составитель: Сандитова Р.Ш.

Учитель начальных классов

1 категория

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Литературна уншалгын шухала зорилго хадаа ухибуудые уран угэдэ, уран зохеолдо дуратай, тэрэниие уншаха дуй дуршэлтэй болгон хумуужуулхэ.ухибууд бага напандаа турэлхи хэлэнэйнгээ баялигтай, илангаяа уран угын удха шанартайтанилсажа, бээ даагаад уран зохеолнуудые саг ургэлжэ уншаха дадалтай болохо епотой.

4-дэхи классай программа соо турэл пайхан Буряд нютаг, тэрэнэй баялиг, табан хушуу мал, тэрэнэй олзо хэшэг , буряд арадай епо заншал, турэл гарал ба галл гуламта, арадай пайндэр –сагаалган, ухибуудэй нааданууд, бээ зубоор абажа ябалга, сээрлэхэ епо гурим тухай уран зохеолнууд гол пуури эзэлхэ болоно.

Эхэ байгаалияа хундэлхэ ба гамнаха гурим, епо, нютагай зэрлиг амирад, шубууд ба тэдэнэй ажамидарал, буряд арадай епо заншалнууд сэсэн пургаал заабаринууд, арад зоной пайндэрнууд, Буддын шажанай туухэпээ, «арбан саган буян» ба «арбан хара нугэл» тухай статьянууд, расказууд, онтохонууд, шулэгууд, дуунууд оруулагдахаар хараалагдана.

Ухибуудтэ зорюулан бэшэдэг буряд болон бэшэшье арадуудай уран зохеолшодлой зохеолнуудтай танилсаха.

Тиихэдэ арадай аман зохеолпоо онтохонууд, улыгэрнууд, оньпон ба жороо угэнууд, таабаринууд, программада олоор оруулагдаха болоно.

Дурбэдэхи классай пурагшад ойлгон уншаха зуураа текстынгээ ябаса, тогтолго аянгыень зубоор хэрэглэхэ дадалтай болохо. Пурагшад абяагуйгоор ба шангаар уншапан тухайгаа багшын табипан асуудалнуудта гуйсэд дуурэн харюу угэжэ шадаха.

Туд класста пурагшадай уншалгын эрилтэ улам дээшээ болохо епотой. Уншапан текстынгээ удхыень ойлгон , нэгэ жэгдээр, уран гоеор , угэнуудые бухэлеэрнь уншаха шадбаритай болопон байха (жэлэй пуулдэ 60-70 угэ минута соо).

Логическа сохилто ба мэдуулэлнуудэй хоорондохихи зогсолто баримталан уншалга.уншапан текстынгээ удхые аянгатайгаар харуулжа шадаха.

Расказ сохи уйлын пубарил олжо шадаха. Уншапан текстые оорынгоо аргаар хубинуудта хубаажэ шадаха.

Уншапан текстынгээ удхые, илангаяа басниин удхые ойлгоод, тобшохоноор, хэлэжэ угэхэ. Уйлэдэгшэ нюурнуудые, байгаали, уйлэ харуулпан угэнуудые, мэдуулэлнуудые текст соопоо оороо оложо шадаха.

Уран зохеолой жанрнуудай зарим онсо илгаануудай практическа танилсалга: онтохон сохи жэгтэй, гайхамшагтай юумэнууд тухай, басни сохи нюурнууд ондоо удхатайгаар хэлэпэн басниин удха узуур тухай , шулэгуудэй онсо илгаа (ритм, аллитерации, рифмэ)тухай пурагшад уншапанаа хубинуудта хубаажэ, оопэдоо тусэб табяад, текстээ тобшоор туубэрлэн хоорэжэ шадаха дадалтай болохо.

Уншалгын хэшээлэй ехэнхи сагынь текст уншалгада, тэрээн дээрэ худэлэлгэдэ зорюулагдаха. Уншалгын урда тээ хэгдэхэ хоорэлдоон хадаа хэшээл соо уншагдаха материалай удхатай нягта холбоотой байха епотой.

Уншалгын хэшээлдэ ухибуудэй харапан , мэдэхэ юумэнууд хэрэглэгдэжэ , тэрэниие ургэдхэхын тула багша хадаа байгаалиин узэгдэлнуудые , олонитын ажабайдалые , хун зоной ажал худэлмэриие саг ургэлжэ ажаглаха худэлмэри ябуулжа байха зэргэтэй.

Уншалга ба хэлэлгэ хугжоолго.

Буряад арадай аман зохёолһоо онтохонууд, ульгэрнууд, оньһон угэнууд, таабаринууд. Элдэб арадуудай онтохонууд.

Турэл найхан тоонто нютаг, табан хушуу мал, тэдэнэй олзо хэшэг, турэл гарал, гал гуламта, арадай ёһо заншал, арад зоной хургаал ба найндэрнууд, нааданууд. Ухибуудэй найхан хэрэгууд тухай рассказауд, оньһон угэнууд, таабаринууд.

4-дэхи классай нурагшад текст дээрэ худэлхэдоо, хэлэлгэ хугжоолгоор иимэнууд шадабари ба дуршэлтэй болохо ёһотой болоһон байха:

1. Туруушын классуудта оложо абахан уншалгын дуршэлые улам хайжаруулха, ямаршые текстын аянга баримталан, зубоор, уран гоёор, тургоор, алдуугуйгоор уншадаг болохо;
2. Гэртээ бээ даагаад уран зохёолнуудые уншахад уршэлтэй боложо шадаха;
3. Уншаханз охёолойngo нэрыень, авторыень, гол геройнуудыень тусхай дэбтэр дээрэ бэшэжэ хураха.
4. Текстын хубинуудай удхын холбоо ба хойно хойнохоо болохон уйлые оороо оложо шадаха. Уншахан текстдээ тусэб табижа шадаха.
5. Уйлэдэгшэ нуурнууд тухай ханамжаяа текст соогоо оложо, тэдэнэй хэрэг ябадалые сэгнэжэ шадаха;
6. Уншахан юумэнэйнгээ гол удхые оорынгоо угоор хоорэхэ, текст сохи угэнуудэй онсо илгаае ойлгожо абаад, хэлэлгэ соогоо хэрэглэхэ шадабаритай болохо.
7. Уншахан материалайнгаа гол удхые оороо хэлэжэ, текст сохи угэнуудэй онсо удхыень ойлгожо шадаха;

8. Уйлэдбэрилэгшэ нюурнуудые, байгаалие тодорхойлон, зураглан харуулхан, угэнууд ба мэдуулэлнуудые текст соогоо олохо дуршэлтэй болохон байха.

«Турэлхи хэлэн» номой тодо удхань.

Дурбэдэхи класста узэгдэхэ хуралсалай «Турэлхи хэлэн» номууд соо оруулагдахан уран зохёолнууд, аман зохёолнууд бага наханай хурагшадай хугжэлтын психологическа онсо оорэ зуйлнууд, тэдэнэй оршон байдалые эзэмдэн ойлгохо эрмэлзэл, ухаан бодолой, мэдэрэлэй хугжэлтэ хараада абтахан байха.

Уншаха номой гол дотоо удхань дээдэ хэмжээнэй элдэб жанрай уран зохёолнууд болоно. Тэдэнэй авторнууд гэбэл: буряад литературынын классигууд Х.Намсараев, Б.Абидуев, Б.Базарон, Ж.Тумунов, Н.Дамдинов, Ж.Балданжапон, Ч.Цыдендамбаев, Ц.Номтоев, муноо уеын буряад литературынын уран зохоолшод М.Чойбонов, А. Доноев, Г.Дашабылов, Г.Чимитов, Г.Бадмаева, Ц.Дондогой, Э.Манзаров, Э.Дугаров, Ж.Юбухаев, г.м. болоно.

Хурагшадай жэнхэни буряад хэлээ узэхэ эрмэлзэл, хонирхол эдэбхижуулхэ, тэдэнэй ухаан бодол хугжоохэ зорилтойгоор дурбэдэхи классай «Турэлхи хэлэн» номууд соо буряад арадай аман зохёолой абдархаа онтохонууд, таабаринууд, оньхон угэнууд, урезлнууд оруулагдахан байна, гэхэтэй хамта хуралсалайнгаа методическэ хусэд суглуулбариин гол шэглэл баримталжа дурбэдэхи классай хурагшад Россиин болон гадаада зуун зугэй арадуудай онтохонуудтай танилсана.

Хуралсалай методическа хусэд суглуулбариин дотоо удхань янза буриин зохёолнууд болоно. Турэлхи хайхан хэлэн, турэл Буряад орон, Эхэ байгаали, байгаалияа гамнаха, энэрхы дулаанаар хандаха тухай шулэгууд, расказууд оруулагданхай.

Метапредметнэ, предметнэ ба өөрын хугжэлтын (личносно)дүнгүүд

Үхибүүнэй өөрын хугжэлтын дүнгүүд:	Үхибүүнэй өөрын хугжэлтын дүнгүүд (личносные результаты) –өөрын ба хүнүүдэй ажабайдалда түрэл хэлэн ямар үүргэтэйб гэжэ ойлгохо (хэлэнэй аргаар хажуудахи хүнтээ харилсанаб, бэшэмэл текстын удха үзэнэб гэжэ ойлгохо Бээ гуримшуулаад ябаха шадабари (регулятивные УУД): - багшатаяа хамта хэшээлэйнгээ зорилго табиха; -хэшээлдээ юу хэһэнээ хойно хойноһоонь тоолохо; -юу хэхэ гээшэбиб гэжэ уридшалан хэлэхэ (прогнозировать); -өөрынгөө, нүхэдэйнгөө, классайнгаа ажал багшатаяа сугтаа урид

	зохёогдоһон тусхай критеринүүдээр шалгаха; -багшын үгэһэн түсэбөөр, алгоритмаар хүдэлжэ шадаха. Оршон тойрониие шудалха шадабари (познавательные УУД): -номоор хүдэлхэ (номой гаршагай, тусгаар тэмдэгүүдэй үүргэ ойлгохо); -зураг хаража гү, али текст уншажа асуудалнуудта харюу олохо; -багшатаяа болон нүхэдтгээ хамта дүн гаргаха; -текстын удха дамжуулха. Харилсаха шадабари (коммуникативные УУД): -уран гоёор уншаха, хөөрэхэ. -хажуудахи хүнүүдээ шагнаха, тэдэнэй хэлэһэниие ойлгохо; -классайнгаа үхибүүдтэй, багшатаяа яагаад ажалаа эмхидхэхэ, ямар журамуудые сахиха тухайгаа хэлсэхэ; - хоёр хоёроороо, бүлэг бүлэгөөр хүдэлхэ, тиихэдээ олон ондоо « тушаал» бэе дээрээ абаха: ударидагшын, даабари дүүргэгшын, бэшээшын г.м.
Литературна уншалгаар шадабари:	Зүбөөр, нэгэ жэгдээр, уранаар, бүхэли үгэнүүдээр уншалга. Хүшэр үгэнүүдые үенүүдэрнь уншалга. Багшын хөөрэхэе, уншаһые шагнажа һураха. Үгэнүүдые или тодоор үгүүлхэ, үгэ соохи түргэн, удаан аялгануудые, дифтонгнуудые, хату ба зөөлэн хашалгануудые алдангүй уншалга. Мэдүүлэлэй һүүлэй интонации сахиха.(Һуралсалай жэлэй һүүлдэ 60 – 70 үгэ уншаха болоно. Уншаһан зохёолоор табигдаһан асуудалнуудта харюу үгэхэ, өөрынгөө хараһан юумэн тухай хөөрэхэ. Багшын туһаламжаар текст хубинуудта хубааха, уншаһан рассказ болон онтохоной удха өөрынгөө үгөөр хөөрэхэ, текстдэ үгтэһэн зурагаар хөөрэхэ. Болоһон ушар, үйлэ хэрэгүүдые, үйлэдэгшэ нюурнууд, байгаалиин үзэгдэлнүүдые харуулһан үгэнүүд ба хэһэгүүдые текст сооһоо багшын туһаламжаар олохо, илгaha. Онтохон, рассказ, шүлэгүүдэй хоорондохи илгаа ойлгожо шадаха.

Программын удха.

№	Булэгууд болон темэнууд	Часай хубаари	Ажаябуулгын янза	Эрдэм мэдээ шалгалта
1.	Түрэлхи хэлэн, түрэн дайда	1		
2.	Удха сэсэн аман зохёол - Урда үеын хургаал захяал	5		
3.	Буряад арадай онтохонууд Россиин арадай онтохонууд Зүн зүгэй ардуудай онтохонууд Литературна онтохонууд	21		1
4.	Уран шүлэгэй долгин дээрэ	3		1
5.	Арадай Баатар Гэсэр	3		
6.	Сагаалган	2		
7.	Буряад уран зохёолой эхи табигшад	5		1
8.	Баснинууд	2		
9.	Уран зохёолшод үхибүүдтэ	1		

Календарно-тематическа түсэблэлгэ

№	Темэ	Часай хубаари	Тэрэнэй тоодо	
			план	факт
1.	Буряад хэлэмнай. Сахижа ябая! Буряад орон.	1		
2.	Байгал далай - манай баялиг. Байгалаа гамная!	1		
3.	Сэсэгэй үнэр. Ой модоной аша туһа.	1		
4.	Таабаринууд. Юртэмсын гурбан. Юртэмсын дурбэн.	1		
5.	Онһон үгэнүүд. Үреэлнууд.	1		
6.	Үнэгэнэй хани нухэсэл. Гурбалдайн гурбан сэсэн.	1		
7.	Шадмар Шалхагар хоёр.	1		

	Ангуудай суглаан.			
8.	Алтан Сэсэг. Эгэшэ Алёнушка ба дүү Иванушка.	1		
9.	Эрдэм номой аша хуһа. Үнэгэн юундэ улаан бэ?	1		
10.	Могой хүн хоёр. Толгойтой хэн гү, али үгы хэн гү?	1		
11.	Үер. Хэзээдэш хэмээ бү алда.	1		
12.	Баярмаагай одон. Харгы. Намар.	1		
13.	Эпитет. Метафора. Таряан. Баян ургаса.	1		
14.	Шубуудай аян Аянай шубуунай дуун.	1		
15.	Эрээн гүрөөһэ эмээллэгшэ. Туламтай шоно. Зоригтой хоёр.	1		
16.	Хүлэг минии морин. Үбэл.	1		
17.	Түрүүшын саһан. Саһаханууд.	1		
18.	Үбэлэй харгы. Ёлко. Жабар үбгэн.	1		
19.	Тэнгэришуулэй хоорондохи дайн	1		
20.	Баатарай газар дээрэ түрэлгэ.	1		
21.	Нюхата-Нюургай гэжэ нэрэ хүбүүндээ үгтэбэ.	1		
22.	Баатар бэээ бээлжэ, Гэсэр боложо тодорбо. Гэсэрэй гурбадахи һамган- Алма-Мэргэн хатан.	1		
23-24.	Гэсэр Орголи эрээн гүрөөһые, Шэрэм-Минаата хааниие, Абарга- Сэсэн мангадхайе бута сохибо.	2		
25.	Сагаан харын амар мэндэ: Буряад сагаалганай тобшоһон туухэ.	1		
26.	Сагаалганай магтаал.	1		
27.	Луу болон бусад амитадай арбан хоёр жэлдэ нэрээ гэхэн тухай.	1		
28.	Сагаалган.	1	19 неделя	
29.	Хабар.Д.Улзытуев.	1	19 неделя	
30.	Хабар. Н.Дамдинов.	1	20 неделя	
31.	Эжы, эжы, эжихэмни. Ц.Цыреторон.	1	21 неделя	
32.	Эжы. Ц.Бабуева.	1	21 неделя	
33.	Э.Дугаров. Эржэн. Хабсагай.	1	22 неделя	
34.	Хуһан.Ц.Номтоев.	1	23 неделя	
35.	Хуһахан.А.Уланов.	1	23 неделя	
36.	Х.Намсараев. Үншэдэй ухэл.	1	24 неделя	
37.	Б.Абидуев. Хабарай удэшэ.	1	25 неделя	
38.	Ч.Цыдендамбаев. хэргэг нойр.	1	25 неделя	

39.	Ц.Номтоев. Үнэн зүрхэнэйм үгэ үрээл Алтан гартан. Ашата үбгэн.	1	26 неделя	
40.	Ж.Тумунов. Талын Бүргэд.	1	27 неделя	
41.	Б.Базарон. Арсалдаан.	1	27 неделя	
42.	Г. Чимитов. Баабгайн хүбүүн. Үнэгэн шоно хоёр.	1	28 неделя	
43-44.	Э.Манзаров. Үнэгэнэй хургуули. «Барилдааша» Баабгай.	2	29 неделя 29 неделя	
45.	И.Крылов. Гэрэл ба хармагшан.	1	30 неделя	
46.	Арюухан хүбүүн. Мартамхай хонишон.	1	31 неделя	
47.	Залхуу Шагдар. Дурамба хөрхө нюдэн «Гэмтэй бэшэб...». найзгай.	1	31 неделя	
48.	Наранай туяа. Наран ба хуугэд.	1	32 неделя	
49.	Үглөөгүүр ойдо. Үүлэн.	1	32 неделя	
50.	Уһан тухай үгэ. Улаалзай.	1	33 неделя	
51.	Дүн гаргалгын хэшээл.	1	34 неделя	
52.	Баснинууд Базарон Б.Б.. «Арсалдаан»	1	34 неделя	
53.	Чимитов Г. «Баабгайн хубуун», «Унэгэн шоно хоер	1	35 неделя	
54.	Манзаров Э. «Унэгэнэй хургуули». «Барилдааша баабгай»	1	35 неделя	
55.	Крылов И. «Гэрэл ба хармагшан».	1	35 неделя	
56.	Асуудалнууд ба даабаринууд	1	36 неделя	
57.	Дамдинжапов Ц.-Д. «Арюухан хубуун	1	36 неделя	
58.	Дамдинов Н. «Мартамхай хонишон»	1	36 неделя	
59.	Бадмаев Ц.-Б. «Залхуу Шагдар»	1	37 неделя	
60.	Жамбалон А. «Дурамбай- хөрхө нэдэн»	1	37 неделя	
61.	Бадмаева Г. «Гэмтэй бэшэб»	1	37 неделя	
62.	Дондогой Ц. «найзгай» Асуудалнууд ба даабаринууд	1	38 неделя	
63.	Дондогой Ц. «найзгай» Асуудалнууд ба даабаринууд	1	38 неделя	
64.	Абидуев Б. «Наранай туяа». Цыремпилов Ц. «Наран ба хуугэд»	1	38 неделя	
65.	Базарон Б. «Углоогур ойдо». Пушкин А. «Уулэн». Намжилов Ч.Р. «Уһан тухай үгэ»	1	39 неделя	
66.	Базарон Б. «Улаалзай». Жамбалон Ц. «Саг»	1	39 неделя	
67.	Чимитов Г. «Баабгайн хубуун», «Унэгэн шоно хоер»	1	39 неделя	
68.	Дабталга	1	40неделя	
69.	ТҮГЭСХЭЛЭЙ ХЭШЭЭЛ	1	40неделя	

